

Berlín intertank

Naixia al 1947. A temps de recordar l'oli de fetge de bacallà, la cartilla de racionament i les bufetades que li queien per parlar en català al pati de l'escola. Miguel Esteban Cano, escultor berlinès, va passar aquella infància de barriada al Carmel, quatre cases i massa nens, que us podeu estalviar llegint Juan Marsé. De l'escola nacional a una acadèmia privada. De trànsit cap a l'únic món que un adolescent podia esperar a principi dels 60, si tenia una mica de sort. El seu pare treballava a Enasa, la *Pegaso* de tota la vida, i ell hi entrava d'aprenent a quinze anys, amb una perspectiva d'ocupació fixa.

Aquell xicot que no es ficava en política, però que ja tenia "una certa finesa per a captar l'ésser humà" no pensava seriosament que una família de treballadors pogués tenir cap fill dedicat a l'improductiu *recreio* de les belles arts i, per tant, no se li acudia de pensar que el destí li oferia gloriosos camins. Hi havia un camí, és clar, i consistia a aprendre's la cadena de muntatge. Així ho va fer. Cinc hores diàries de teoria sobre mecànica i una especialització immediata ("vaig agafar l'ofici de torner") que li ha-

Miguel Esteban Cano, berlinès d'adopció i ciutadà del Carmel, ha creat escultures i ha viscut l'aventura alternativa. Vint-i-cinc anys de recerca artística d'una ciutat que no ha mort amb el mur.

via de servir per a propòsits inesperats: "És com vaig aprendre l'ofici d'escultor. Aquesta és la base. Allà vaig aprendre a dominar el ferro i l'acer, tota la maquinària que no t'ensenyen a Belles Arts". Cada sis mesos el posaven a un nou taller de l'empresa, foneria o planxisteria, i el convertien en un futur productor d'aquell gran consorci que era Enasa.

Però Miguel Esteban, reservat i introvertit, tenia una dèria al cap més fixa que no un sou fix: fofre al camp. "És una idea que tenia des de petit. No m'agradava tot allò, i el turisme m'hi va refermar. Ara pot semblar ridícul, però les sueques van canviar-nos, a molts, la forma de pensar i d'actuar. Vam saber que hi havia un món darrere el Pirineu, i no hi havia cap dubte que era millor que el nostre". Caps de setmana a Lloret, on arribaves amb tren, i una mica de pràctica idiomàtica li van accentuar el vici de fugir. Naturalment, es va esperar a fer el servei, a les oficines de Sant Climent Sescebes, i de retorn a Barcelona li va arribar l'ona invisible d'unes Comissions Obreres que s'organitzaven per grans fàbriques. Fins a la *Pegaso*, que al 1969 va trobar-se uns obrers revoltats pels

carrers de Sant Andreu demanant millores salarials i el manteniment de la planta al barri. Miguel Esteban ("era jove jo") a primera fila. Al primer piquet. Miguel Esteban ("suposo que tocava, oi?") de pet a la *jefatura* de Via Laietana. "Era fort, la veritat: et tallaven els cabells, et fotien una dutxa de preguntes, t'obrien la fitxa i et perdonaven la vida, però deixaven molt clar que a la segona vegada no serien tan bons xicots". L'aprenent de tornar no va esperar la segona oportunitat. Els va fer cas i se'n va anar.

Almenys ("aquesta va ser la meva sort") no li van prendre el passaport i desapareixia per les llambordes ja gastades de París, ressegua els cafès d'Amsterdam i restava literalment "al·lucinat" davant les pintures de Van Gogh. Després d'arribar a Frankfurt, descobria que aquell oasi occidental anomenat Berlín buscava treballadors. Hi arribava "amb una petita maleta", adreces de tres amics i d'una festa on potser trobaria un ambient *freak*

més que increïble, perquè a Berlín passaven coses. Coses molt i molt grosses. "L'aparador d'Occident" ja no era aquella ciutat que al 1963 havia aclamat John Kennedy com el seu alliberador: onades d'estudiants ocupaven des del 1968 la Kurfürstendamm sota les estampes del Che i de Ho Chi Min per reclamar el final d'una guerra del Vietnam que embrutava

la imatge protectora que els berlinesos s'havien fet dels USA des d'aquell bloqueig del 1948 -1.300 aparells diaris a Tempelhof. Estudiants irats contra una república, la seva, que a través d'una amnistia camuflada (o subtil maquillatge del codi penal, l'octubre de 1968) tancava tota investigació fiscal sobre els crims de guerra distingint entre els caps grossos de Nuremberg i aquells qui n'eren còmplices inevitables per raó de la seva "feina a l'administració". En aquella revolta permanent, els estudiants de la Universitat Lliure, amb Rudi Dutschke al capdavant, organitzaren l'escenari alternatiu de Berlín aprofitant els avantatges naturals d'una ciutat sense aquella poderosa classe mitjana que havia fet avortar la revolta francesa de maig. Una ciutat amb Senat i orgull, un *land* semiindependent, format per onades de joves provinents de tota la RFA: pròfugs del servei militar, atès que la ciutat no era governada per Bonn sinó pel teòric comandament aliat, estudiants atrets pel sistema de beques, i el viatge gratis a Berlín, més una colla creixent d'*outlaws* que descobrien a Berlín el somni d'una revolució que havia de transformar, sobretot, la seva vida privada. Aquelles formes de vida burgesa -repressives i castrado-

'Prêt a porter'.

'Passeig per la burocràcia'.

res deien— es destruïen al barri de Kreuzberg, cul-de-sac entre turcs i murs, seguint la llarga tradició comunal de la *freikorperkultur*, les cases nudistes i els ruscos d'artistes rojos de Müggelsee o de les colònies de Wilmersdorf (Erich Maria Remarque, Bertold Brecht, Arthur Koestler o Manès Sperber) abans que Hitler convoqués la sortida del gran exili.

Tant Kreuzberg com Prenzlauerberg, el seu equivalent a l'est, tenien l'avantatge que les bombes de la Segona Guerra Mundial, l'emigració cap a l'oest de molts rendistes i la impossibilitat consegüent de delimitar-ne la propietat -estatal o privada, tant era- facilitaven l'acció de milers d'*ocupes*, aquell eixam d'artistes, autònoms i nòmades que generà durant els 70 l'aurèola d'aquest Berlín alternatiu, a mig camí del *no future*, la Bader-Meinhof i l'art per l'art. En la tercera casella d'aquella conjunció màgica, Miguel Esteban va saber trobar-hi el seu lloc: "Sense dubte, Berlín era la ciutat amb més llibertat d'Europa, perquè l'estat hi havia posat tots els mitjans de manera que hi passés alguna cosa". I mentre treballava del que fos, l'hereu Esteban va ingressar a la Facultat de Belles Arts i en cinc anys va sortir-ne sense la usual sensació d'haver-hi perdut el temps: "Allí vaig tenir un gran professor, Sinkichi Tajiri, escultor, fotògraf i gravador nord-americà, que va estar molt per mi, tot i que sempre em deia que anava a les seves classes perquè les feia en anglès i així podia seguir-les millor". En aquell entorn acadèmic Miguel Esteban va fer el seu propi recompte d'influències i no es va oblidar d'aquells qui l'havien impressionat de primer: Julio González, que s'ha convertit en un referent personal d'aquest ex-torner barceloní, no pas, puntualitza, per seguiment estètic, sinó per consonància de classe.

L'aprenentatge de l'*underground* berlinès i el

CARME PUÉRTOLAS

seu laberint alegal es va cloure feliçment a la sala d'aquest espaiós pis de l'Uhlanstrasse on vam entrevistar-lo fa poques setmanes. Entre quilòmetres de parquet, parets blanques i escultures harmònicament orgàniques, hi conviuen dues parelles, amb els fills, en aquell ambient de consens íntim que és part de l'esperit dels 70, quan aquella casa a ple centre de Berlín (just al costat de la Kurfürstendamm i del cinema Arsenal, meca de l'art i assaig erigit sobre seients de masoquista) fou ocupada al 1978 per una colla d'amics presumptament bohemis. Tenia de veïns un grup de música rock i pertot arreu pul·lulaven "artistes" de professió que, al cap dels anys, van deixar uns pisos sempre a punt de ser desnonats, temor congriat després d'una lluita que va tenir els seus màrtirs (Klaus-Jürgen Rattay, envestit al 1981 per un autobús a la Potsdamer Platz quan fugia d'una càrrega de la policia) i que va evidenciar la mesquinesa d'uns propietaris que s'estimaven més de deixar podrir vint mil pisos buits abans de cedir-los als *squatters* a un preu polític.

Squatters que, com Miguel Esteban, van trobar una solució pactada amb l'antic rendista gràcies al Senat de Berlín i al burgmestre Richard von Weiszäcker, tots dos conservadors. Al 1983 aquests van reconèixer el "dret d'ocupació" permetent la legalització d'un terç dels llogaters fantasmes i llançant una sacada de fons públic (deu milions de marcs l'any) per a negocis autogestionaris, molts d'ells en vies d'arruïnar-se per l'efecte mur: l'ominosa normalització político-econòmica que des del 9 de novembre de 1989 va arrasar les bosses comunals de Kreuzberg i Wilmersdorf i amenaçà directament el santuari de Miguel Esteban amb un hipotètic lloguer superior als 2.000 marcs -calculeu sobre 80 pessetes al canvi. Això decapità l'erràtica fortuna d'un pintor-escultor que tot just s'obria camí per l'espès teixit de galeries d'una capital refundada, que ja no admet la curiosa professió que practicava Esteban mentre estudiava Belles Arts: els caps de setmana es dedicava a fer de manyà fabricant rèpliques de claus per als *squatters* de la ciutat que o bé les havien perdudes o bé necessitaven algú que els obrís les portes dels pisos buits. El torner-manyà hi ficava un cademat i cobrava la feina. Eren trucs de l'època.

L'*Ostpolitik* de Willy Brandt va permetre l'acord de Berlín (3 de juny de 1972) que obria la possibilitat de viatjar, amb permisos de quaranta-vuit hores, per tota la RDA, de manera que amb uns bons texans, uns discos ratllats dels *Stones* i vint-i-cinc marcs al canvi socialista es gaudia d'un zoo socialista en què les noies no feien cap escarafall a una relació "ocasional" amb aquells pollosos de l'oest. Avortament i píndoles, ho pagava l'estat. Ells, en canvi, podien aprofitar-ne serveis tan vitals, i barats, com els de l'aeroport de Schönefeld, que permetia a

Miguel Esteban Cano, artista berlinès d'adopció, no ha caigut en la nostàlgia retrospectiva una vegada que el Berlín reunificat sembla haver desdibuixat els contorns sentimentals del passat 'underground' de la seva generació de creadors: "Aquesta ciutat [Berlín] ha canviat i hem pogut entrar en contacte amb els artistes de l'est, i t'asseguro que, si et deixes de manies, de si són massa realistes o coses com aquestes, és una de les experiències més estimulants que conec."

joves arriscats com Miguel Esteban d'acostarse a l'ull de qualsevol huracà vedat als occidentals: l'Iran, on el passaport espanyol el va salvar d'un linxament xiïta, o l'Afganistan, on va decidir que, la vida, valia més de no jugar-se-la en aquella infernal ruleta russa.

Però la generació que va formar-se en la cultura del *ghetto* daurat, de la llista alternativa, la factoria UFA i el diari *Taz*, sembla desconcertada en aquest Berlín reunificat que ha perdut els contorns sentimentals que s'havien creat sota la coalició *underground*. Miguel Esteban Cano no ha caigut en la nostàlgia retrospectiva: "Aquesta ciutat ha canviat i hem pogut entrar en contacte amb artistes de l'est, i t'asseguro que, si et deixes de manies, de si són massa realistes o coses com aquestes, és una experiència molt estimulants". L'únic secret de l'artista "és de treballar, treballar i treballar". I fer-ho en les millors condicions possibles. L'escultura, especialment els grans volums i el metall, necessita diners i espai. Una fórmula proveïda, un cop més, a través del Sindicat d'Artistes que, a banda oferir un règim de seguretat social, va ajudar Esteban i set escultors més a rehabilitar una antiga fàbrica de Weding per fer-hi un *work in progress* que talla la respiració. Hi ha mitjans, hi ha ordre, hi ha creació, fusta, guix, pedra, metall: contramestres al seu servei, i "màquines de tota mena". Això sí, de nou a cinc. Aquest és el santuari tècnic de l'aprenent d'Enasa. Aquí, hi passarà de tot: la seva embranzida comença als 90, quan el govern alemany li encarrega unes escultures monumentals per al pavelló de l'Expo 92. Una recent exposició a la galeria Am Grosse Stern prop del Tiergarten ha situat Miguel Esteban al punt d'ignició. Càlid i obstinat, contundent i sinuós, les formes mixtes de "l'escultor que pinta" se situen al punt just de la maduresa expectant. Aquest torner fugitiu, berlinès de cor, s'ha obert a la llum del dia. En sentirem parlar.

Oriol Malló